

PITCH BIJ HOOFDSTUK 2 –

VERHALEN VERTELLEN EN VRAGEN STELLEN, TAMAR KOPMELS

2

In mijn onderzoek heb ik de kerstviering van een katholieke basisschool bestudeerd. Ik heb een opname gemaakt van deze viering. Ook heb ik één van de organiserende leerkrachten geïnterviewd over haar motieven.

3

Kijkt u met mij mee naar een kort verslag van deze viering en het interview.

4

In de maand na deze viering heb ik drie vertegenwoordigers van deze katholieke school geïnterviewd: de directeur van de school, een leerkracht die niet betrokken was bij de voorbereiding van de kerstviering en een ouder. Zoals het een goed onderzoeker betaamt, heb ik ook een kleine interventie gepleegd. Na de viering heb ik hen namelijk het nieuwe boek van Tamar Kopmels laten lezen. Met name hoofdstuk 2 was hierbij van belang. Zou door dit boek de visie van de drie respondenten bevestigd, gewijzigd of geheel ontkracht worden? Wat doet dit boek met hun visie op een kerstviering op een

katholieke basisschool?

5

Eerst sprak ik met de directeur van deze school. Tijdens de voorbereiding en de uitvoering was zij zeer enthousiast over de viering. In het interview na de viering blikte zij hierop terug en betrok het boek van Tamar Kopmels erbij. Zij gaf aan zich zeer te herkennen in de visie van het boek dat de identiteit van een school niet zomaar een gegeven is. Er zitten zulke grote vragen achter de schoolidentiteit dat dit thema veelvuldig reflectie verdient. Ze is de 'ziel van de school', ze vertelt iets over 'je kijk op de wereld'. Een belangrijke conclusie van de directeur was tevens een centraal punt in het boek: er is een sterke relatie tussen die schoolidentiteit en het levensbeschouwelijk onderwijs. De directeur noemde dit een goed punt uit het boek en betrok dit ook op haar eigen school. Ik citeer: 'Wat zegt de katholieke identiteit van mijn school over de keuzes die wij maken ten aanzien van levensbeschouwelijk onderwijs?' De respondent noemde dat de kerstviering blijk gaf van de katholieke schoolidentiteit: het samenzijn van kinderen en volwassenen van verschillende culturen en levensovertuigingen vindt ze een belangrijk kenmerk van de katholieke identiteit van de school. Ook het vertellen en uitspelen van het geboorteverhaal van Jezus is volgens haar een belangrijk aspect van de

identiteit. Ze doen het al jaren op deze manier en het wordt volgens haar goed ontvangen. Bij het bestuderen van het schema van schooltypen op blz. 37 uit het boek herkende ze haar school in het bijzonder-confessioneel onderwijs. Ze vond het een heldere weergave van het Nederlandse onderwijssysteem.

Dat op haar school (om met de woorden uit het boek te spreken: blz. 36)

‘kinderen les krijgen van een godsdienstige overtuiging’ herkende zij volledig.

Ook vanuit haar eigen katholieke levensovertuiging vond zij dit van belang. Ze hechtte daarom ook aan deze correcte beschrijving van bijzonder-confessioneel onderwijs.

Op de vraag van de onderzoeker wat haar katholieke school onderscheidt van de nabijgelegen openbare school wees ze ook op die katholieke basis. Als reactie daarop ging ze in het boek op zoek naar de waarden van openbaar onderwijs. Hoe zou een openbare school kerst kunnen vieren en daarbij actief bijdragen aan de levensbeschouwelijke ontwikkeling van de kinderen? Tot haar teleurstelling vond ze hierop in hoofdstuk 2 geen antwoord: wat zijn kernwaarden, juist in levensbeschouwelijk perspectief, van openbare scholen?

Wat is een openbare school meer dan algemeen toegankelijk voor iedere leerling en elke docent? Helaas biedt het boek daar in hoofdstuk 2 geen antwoord op: is een openbare school dan alleen ‘niet gebaseerd op een bepaalde godsdienst of levensovertuiging’? Is levensbeschouwing daar alleen

te herkennen in het HVO en GVO-onderwijs?

Daarbij verwees ze naar een schoolleiderscursus waarin haar werd gewezen op kernwaarden van openbaar onderwijs: actieve pluriformiteit, tolerantie en ontmoeting, bijdragen aan persoonsvorming met het oog op een democratische bijdrage aan een multireligieuze samenleving. Graag zou de directeur meer willen weten van de waarden en het levensbeschouwelijk perspectief van openbaar onderwijs. Misschien in een tweede druk van het boek?

6

De tweede respondent was een leerkracht van groep 6. Hij was niet betrokken bij de voorbereiding van de kerstviering. In het interview vertelde hij vroeger in het openbaar onderwijs werkzaam te zijn geweest. Daar werd toen niets meer aan kerst gedaan dan een kerstmaaltijd. Dit had hij toen al heel teleurstellend gevonden, ook vanuit zijn persoonlijke levensbeschouwelijke overtuiging. Hij was wel eens op bezoek geweest bij de lessen GVO en HVO, maar voor hem vulden deze de leegte niet. In het boek van Tamar Kopmels wordt gezegd dat HVO en GVO als doel hebben 'kinderen al op jonge leeftijd te leren respect te hebben voor andere geloven, levensovertuigingen en culturen' (blz. 38). Maar dit herkende de respondent niet: voor hem was HVO

en GVO toch vooral een vorm van socialisatie waarbij één traditie centraal stond. Hij vroeg zich af waarom HVO en GVO aangeboden moeten worden in een ontzuilde samenleving als de Nederlandse.

Hij werd helemaal enthousiast nadat hij in gesprek was gekomen met vertegenwoordigers van openbaar onderwijs die vertelden hoe er door ontmoeting en dialoog gewerkt kan worden aan levensbeschouwelijke ontwikkeling van alle kinderen. Juist op een openbare school! De respondent vertelde bewogen over het boekje School!Gids waarin een vorm van levensbeschouwelijk onderwijs wordt geschetst waarin alle leerlingen elkaar ontmoeten rondom een diversiteit aan overtuigingen en waarin niet één enkele traditie dominant is. Dit sprak hem ook zeer aan in de derde visie op levensbeschouwelijk onderwijs volgens het boek van Tamar Kopmels: hij onderschreef de volgende uitspraak over deze visie van harte: 'Dit betekent ook dat alles uit het dagelijks leven van kinderen in principe onderwerp van levensbeschouwelijk leren kan zijn.' (blz. 46). Of zoals hij het zelf in het interview verwoordde: 'Niet een geloof staat centraal, maar het leven.' Hij vond het grappig en ook wel veelzeggend om in het boek te zien dat alleen bij deze derde visie de kinderen huppelend van vreugde getekend zijn en bij de andere twee zwijgzaam, bewegingsloos en bijna vroom.

Terugblikkend naar de kerstviering betrok zijn gezicht. 'Ik vond het eerst wel

schattig om onze kinderen zo enthousiast met het kerstverhaal aan de slag te zien gaan, met een ezelskop en die sfeervolle liedjes. Maar als ik in het boek van Tamar Kopmels lees dat bij visie 3 'de leefwereld en de (verborgen) levensvragen van leerlingen het vertrekpunt van het leren zijn' (blz. 46), bekruipt mij een ontevreden gevoel over de viering.' De respondent noemde uit het hoofd verschillende levensvragen van kinderen die hij in zijn loopbaan had gehoord...Uit zijn ervaring bleek volgens hem dat kinderen zeker die vragen stellen en dat het onderwijs daar iets mee moet.

7 MOMENT OM TE LATEN LEZEN: STILTE

Uitspraken van kinderen.

8

Ik citeer uit het interview met de leerkracht: 'Hoofdstuk 2 had mij nieuwsgierig gemaakt naar de rest van het boek. En in hoofdstuk 3 las ik dat leerlingen in het onderwijs een 'eigen persoonlijke levensbeschouwing' (blz. 50) zouden moeten kunnen ontwikkelen. En dat doen we helemaal niet met zo'n viering!' De respondent gaf aan meer te willen weten van deze visie op levensbeschouwelijk leren en wilde graag de literatuurtips uit het boek ter

harte nemen. In hoofdstuk 2 las hij niet hoe in deze derde visie een bijbelverhaal, zoals met kerst, een rol zou kunnen spelen. Zou dat al niet in de korte beschrijving genoemd moeten worden? Maar, zo fluisterde de respondent, in andere hoofdstukken wordt dit ruimschoots goed gemaakt...

9

Een ouder van een leerling uit groep 4 was de derde respondent in mijn onderzoek. Ook zij was ronduit ontevreden over de kerstviering. Ze had meegeholpen met de voorbereidingen. Ze had gedacht dat zo'n kerstviering een mooie manier was om de katholieke identiteit van de school te laten zien: 'We willen toch iets met de oude verhalen'. Maar na het lezen van het boek van Tamar Kopmels vervloog haar waardering voor de viering: 'Mijn kind loopt met zoveel mooie vragen rond, het maakt op haar leeftijd ook het een en ander mee. En zou dat allemaal nou niet meegenomen kunnen worden in een kerstviering?' Juist om de derde visie in het boek van Tamar Kopmels zag ze graag een andere viering: een waarbij haar kind zich bewust wordt van hoe het tegen het leven aankijkt en daarover met anderen in dialoog gaat. Tamar Kopmels noemt in hoofdstuk 2 wel dat een kerstviering een manier kan zijn om leerlingen 'vertrouwd te laten raken met Levensbeschouwelijke praktijken', maar liever ze ziet dat de school de derde visie verwerkt in een

kerstviering. Graag zou ze een volgende keer mee willen denken over een kerstviering waarin 'de leefwereld en de (verborgen) levensvragen van leerlingen het vertrekpunt van het leren zijn' (blz. 46).

In het interview bekende deze respondent wel eens na te denken over de mogelijkheid van fuseren met de openbare school ernaast. Ze volgde daarom vol belangstelling het indrukwekkende promotieonderzoek van Erik Renkema. Hij bestudeert immers zo'n samenwerkingschool en de invulling van levensbeschouwelijk onderwijs op zo'n school.

Bij haar mijmeren over het fuseren met een openbare school bestudeerde de respondent het schema op blz. 37 met alle verschillende schooltypes. Ook zij gaf aan in het boek niet te kunnen lezen voor welke waarden een openbare school staat. 'Een openbare school is toch meer dan 'niet gebaseerd op een bepaalde godsdienst of levensovertuiging' (blz. 35)? Zouden we dan fuseren met een school zonder waarden en normen?'

In het interview gaf ze aan zelf niet katholiek te zijn. 'Zoals zoveel andere ouders, en leerkrachten, op deze school.' En snel voegde ze eraan toe: 'Maar ik vind de levensbeschouwelijke ontwikkeling van mijn kind wel super belangrijk. Juist op school waar het in gesprek kan gaan met anderen.' Ze vond het daarom goed dat er nieuw boek op de markt is gekomen waar een visie op levensbeschouwelijk onderwijs werd beschreven die, om met de woorden uit

hoofdstuk 2 te spreken, aansluit 'bij de levensbeschouwelijk diverse context van onze samenleving op dit moment.' (blz. 46).

De respondent sprak van een droom: 'Ik droom van een school waar kinderen en leerkrachten van allerlei culturen en overtuigingen samen over de grote vragen uit hun leven nadenken en zo zichzelf beter leren kennen.' Ze gaf aan dat veel ouders deze droom ook kennen: dat deze school meer werk maakt van haar opdracht kinderen een plek te laten innemen in een multireligieuze samenleving en daar het levensbeschouwelijk onderwijs ook op in te richten. En dan kan zo'n kerstviering als dit jaar totaal niet, voegde ze eraan toe.

En met een glimlach beëindigde ze het interview: 'Gelukkig komt kerst volgend jaar weer terug!'

10

In mijn onderzoek stond hoofdstuk 2 uit het boek van Tamar Kopmels centraal: een hoofdstuk over schoolidentiteit en drie visies op levensbeschouwelijk onderwijs. Een hoofdstuk met een heldere opbouw, met passende en aantrekkelijke illustraties.

Een rode draad in de interviews was het ontbreken van een scherp levensbeschouwelijk profiel van openbaar onderwijs, gebaseerd op de kernwaarden van een openbare school.

Het is opvallend dat de directeur zeer positief was over de getoonde kerstviering; zij zag een activiteit die helemaal paste bij de katholieke identiteit van de school en waar het samenzijn van leerlingen een belangrijk doel was.

De andere twee respondenten waren aanvankelijk ook positief over de viering.

Maar na de interventie, het lezen van het boek van Tamar Kopmels, veranderde hun waardering: zij vonden dat het levensbeschouwelijk onderwijs op hun school veel meer moest uitgaan van de ervaringen en de vragen van de leerlingen. Juist met het oog op de levensbeschouwelijke diversiteit in de ontzuilde samenleving vonden ze dat er meer werk gemaakt zou moeten worden van dialoog rondom deze ervaringen en vragen.

Het is een hoofdstuk dat, zo gaven alle drie de respondenten aan, uitgaat van de mogelijkheden van kinderen om hun persoonlijke levensbeschouwing uit te drukken en samen met anderen te ontwikkelen. Dit sprak hen erg aan. Dat de kerstviering zoals getoond daardoor dan nog een kritisch onder de loep wordt gelegd en waarschijnlijk geheel anders wordt ingevuld is een krachtig geluid dat uit de analyse van de interviews naar voren komt.

Een aanbeveling voor de school zou zijn: start gesprekken met het team over de plaats die visie 3 op levensbeschouwelijk onderwijs uit het boek kan hebben op een katholieke school en vraag je daarbij in hoeverre deze bijzonder-confessionele identiteit past bij de taak die je als school denkt te

hebben in een levensbeschouwelijk diverse samenleving.

Dank voor uw aandacht.